

METODOLOGICKÉ POSTUPY PŘI ZKOUMÁNÍ ŠIKANY NA ZŠ

ALENA SZACHTOVÁ

Abstrakt: Šikana je speciální druh násilí. Jde o hrubé porušování lidských práv. Náš výzkum se věnuje šikaně na základních školách (jak jsou žáci informováni o šikaně, zda jsou schopni se jí adekvátně bránit, jak jsou učitelé schopni tento problem řešit. Dále nás zajímá, zda jsou učitelé ochotni se více vzdělávat.

Klíčová slova: agrese, šikana, pozorování, dotazník

Abstract: Chicane is a specific variety of violence. Chicanery is cruel encroached on human rights. Our research work is about chicanery on Elementary school (if the students are well-informed about chicane, if they are able to defend against violence, if the teachers are able to solve this problem). We are interested in goodwill of teacher to look for information about chicane and aggression.

Key words: aggression, chicane, observation, question-form

Šikana jako specifický druh agrese budí v poslední době zvýšenou pozornost nejen odborníků, ale i široké veřejnosti. Šikanování je hrubé porušování základních lidských práv, kterého se dopouštějí děti, mladiství i dospělí (mobbing). Poznává hluboce osobnost oběti. V mnoha případech může být šikana dokonce kvalifikována jako trestný čin.

Šikana je projev patologických vztahů v sociálních skupinách a není pouze záležitostí agresorů a obětí, ale celého kolektivu. Hovoří se o tom, že probíhá často skrytě, ale dobrému pozorovateli by neměla uniknout. Tím méně učitelům, kteří jsou za atmosféru ve třídě do určité míry odpovědní a též se na ní do značné míry podílejí.

Porozumět jednotlivým příčinám šikany vyžaduje důslednou psychologickou analýzu. V mnoha případech je totiž pro pozorovatele těžké přesně určit, zda se jedná o šikanu nebo náhodné napadání.

V poslední době, jak je všeobecně známo, přibývá ve společnosti agresivních projevů. Hovoří o tom jasně statistika trestných činů. Je tedy pochopitelné, že i šikana se stává častější a brutálnější. Proto je důležité, aby především učitelé věděli o tomto jevu co nejvíce a věděli si rady též s jeho řešením. Důležitá je ovšem i prevence a informovanost samotných žáků, jak se šikaně bránit a komu se eventuálně svěřit, stanou-li se obětí šikanování.

Proto jsme se rozhodli spolu se studenty oboru psychologie dlouhodobě studovat uvedenou problematiku a pokusit se zmapovat jaká je situace na ZŠ, jak jsou žáci informováni o šikaně a do jaké míry jsou tímto fenoménem zasaženi. V dalším zkoumání jsme se zaměřili na učitele a jejich informovanost o šikaně jako sociálně patologickém jevu. Dále nás zajímalo, co pedagogové vědí o dění ve třídách, kde vyučují. Důležitá jsou pro nás zjištění, do jaké míry si učitelé uvědomují závažnost tohoto jevu a zda jsou dostatečně připraveni ho adekvátně řešit. Zajímala nás i spolupráce s rodiči a ochota dále se vzdělávat např. formou přednášek a seminářů, pořádaných různými vzdělávacími agenturami na téma šikana a agrese.

Cíle zkoumání:

- výskyt šikany na ZŠ
- informovanost žáků o tomto jevu
- vztah dětí k agresivitě
- vlastní zkušenosti dětí se šikanou
- kompetence učitelů při řešení šikany

Pro potřeby našeho výzkumu jsme si stanovili tyto hypotézy:

- šikana se častěji vyskytuje ve školách s větším počtem žáků
- chlapci jsou významně častěji aktéry šikany
- šikana nemá vztah ke školnímu prospěchu
- děti nedůvěřují učitelům jako partnerům při řešení šikany
- učitelé výskyt šikany podceňují

Použité metody:

- nestandardizovaný dotazník
- pozorování

Analýza dotazníku:

Dotazník je široce používaná metoda v případě zkoumání velkého počtu osob. Kvalita informací získaných dotazníkem závisí na úrovni jeho konstrukce i na spolehlivosti výpovědí zkoumaných osob. Velkým problémem je formulace otázek, které nesmí působit sugestivně a mnohoznačně. Dále musí být jednoduché a srozumitelné zkoumaným osobám. Výhodou dotazníku je možnost jeho statistického zpracování. Dotazníkem lze získat i takové informace, které bychom těžko získávali pouhým rozhovorem.

Pro účely našeho výzkumu jsme sestavili nestandardizovaný dotazník, který byl zkonstruován tak, aby byly zjištěny údaje, vztahují se k hypotézám. V dotazníku bylo použito 28 otázek uzavřených s předloženými alternativami, z nichž si zkoumané osoby mohli vybrat jednu nebo více odpovědí, 5 otázek bylo otevřených, kde mohli respondenti volně vyjádřit svoje názory a postoje. U uzavřených otázek bylo provedeno procentuální vyhodnocení a koeficient kontingence. U otevřených otázek jsme provedli obsahovou analýzu.

Pozorování

Kvalitativní metodou, která se jeví jako nejvhodnější pro náš výzkum, je pozorování. A to pozorování přímé, které má předem jasně stanovený program. Pozorování se soustředí pouze na zkoumaný jev, bez registrování údajů, které nejsou důležité.

Při systematickém pozorování je nutno dodržovat tyto zásady:

- předem stanovený plán postupu
- v zájmu objektivitě stanovení kritérií
- stanovení způsobu zápisu (registrace)

Kvalita výzkumu prováděného pomocí pozorování je závislá na úrovni poznávacích schopností pozorovatelů, neboť je nutné minimalizovat chyby v sociální percepci.

Přímé pozorování nezúčastněné, které jsme použili ve výzkumu, je nejčastěji uplatňovanou metodou v pedagogické praxi, jako např.: interakce učitel žák, chování dětí ve třídě a mimo školu atd..

Větší počet předem informovaných a poučených pozorovatelů, kteří provádějí dlouhodobé nezúčastněné přímé pozorování, se soustředí na tato kritéria:

- verbální agrese – nadávky, vyhrožování, zastrašování
- fyzická agrese – strkání, honění, bití
- krádeže a ničení věcí
- pohlaví agresorů a pohlaví obětí

Místa uskutečňovaného pozorování:

- školní třída (vyučovací hodina, přestávky)
- jídelna
- chodby, šatny
- prostory před školou (zahrada)
- výlety, lyžařské zájezdy
- tělocvičny

Vyhodnocování výsledků pozorování

Po určité době dojde k utřídění zápisů a interpretace výsledků zkoumání. Jako časová jednotka byl stanoven jeden den, po jehož uplynutí došlo k součtu a srovnání dat, získaných jednotlivými pozorovateli.

Zjištěné informace lze použít jako podkladový materiál k pohovorům s učiteli i žáky, v neposlední řadě k publikování a srovnávání výsledků s jinými výzkumy. Pro učitele může být výzkum zajímavý, neboť jim ukáže informace, které vzhledem ke svému pracovnímu vytížení mohou získat jen s velkými obtížemi.

Phdr. Alena Szachtová